

Barboros Žagarietės vardo reikšmė Žiemgalos krašte

R a s a R A Č I Ū N A I T Ė - P A U Ž U O L I E N Ė

Vytauto Didžiojo universitetas

Pagrindiniai žodžiai: *Barbora Umiastauskaitė Žagarietė, vardas, Žiemgalos kraštas.*

Nors Barboros Umiastauskaitės Žagarietės vardo nėra Bažnyčios oficialiai pripažintų šventųjų sąrašė, tačiau žmonės jau keletą šimtmečių ją laiko palaimintąja ar net šventąja. Šio straipsnio tikslas – atskleisti XVII a. dvarininkaitės Barboros Umiastauskaitės asmenybės ir jos vardo reikšmę Žiemgalos krašte. Minėtam tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: 1) remiantis materialiosios ir dvasinės kultūros paveldo paminklais, išnagrinėti Barboros Žagarietės vardo reikšmę; 2) ištirti Žiemgalos krašto žmonių požiūrį į Barborą Žagarietę. Autorės pasirinktas antropologinis *emic* tyrimo būdas ir lyginamasis metodas padės geriau suvokti ir atskleisti vietinių žmonių pasaulėžiūrą, religines nuostatas, požiūrį į Barboros Žagarietės asmenybę. Pagrindinis straipsnio šaltinis – 2006–2008 m. lauko tyrimų medžiaga, surinkta autorės kartu su mokslininkų grupe Žiemgalos krašte. Remiamasi ir kitais istoriniais šaltiniais.

Kyla klausimas, kodėl Barboros Umiastauskaitės vardas nėra užmirštas iki šiol, nors jos gyvenimas truko vos 20 metų? Šiandien į ją kreipiamasi, jos užtarimo prašoma atsitikus įvairioms nelaimėms ir sergant sunkiomis ligomis. Liaudies pamaldumo Barborai Žagarietei fenomenas nenutrūksta jau keletą šimtmečių. Tai liudija senieji istoriniai šaltiniai, archyvų medžiaga, šių dienų Žiemgalos krašto gyventojų naratyvai. Barboros Žagarietės vardo gyvybingumą tarp Žiemgalos krašto žmonių patvirtina 2005 m. rugsėjo 24 d. 276-ių Žagarės gyventojų prašymu Šiaulių vyskupijoje pradėta Barboros Umiastauskaitės beatifikacijos byla.

Nuo XVIII a. antrosios pusės iki šių dienų apie Barboros Žagarietės (Umiastauskaitės) asmenybę yra rašęs nemažas būrys tyrinėtojų¹. Šiame straipsnyje išsamesnė

¹ Rabikauskas 1971 – Paulus Rabikauskas, *Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae: Fontes Historiae Lituaniae. I*, Dioeceses Vilmensis et Samogitia. Romae: Academiae Lituaniae catholicae scientiarum, 366–368; Белозорчикъ 1898 – Александр Белозорчикъ, „Местечко Жагоры“, *Памятная книжка Ковенской губернии*, Ковно, 32–48; Vaižgantas 1900 – Juozas Tumas Vaižgantas, „Dar apie Barborą Žagariškę“, *Tėvynės sargas*, 8, 13–14; Totoraitis 1938 – Jonas Totoraitis, „Vatikano archyve“, *Tiesos kelias. Religijos, doros mokslo ir visuomenės gyvenimo mėnesinis žurnalas*, 7–8, 498–502; Veblaitis 1937 – Petras Veblaitis, „Kova su caro valdžia dėl Barboros Umestauskaitės rūšio Žagarėje“, *Lietuvos aidas*, 109, 2; Ivinskis 1987 – Zenonas Ivinskis, „Žagarės Barbora“,

šaltinių analizė nebus pateikta, be to, šį klausimą autorė yra detaliai aptarusi anks-
tesniame straipsnyje (R a č i ū n a i t ė - P a u ž u o l i e n ė 2008 a).

Šiuolaikiniai materialiosios ir dvasinės kultūros paveldo reiškiniai, susiję su Barbaros Žagarietės vardu

Apie Barbaros Žagarietės vardo reikšmę Žiemgalos krašte liudija šiuolaikiniai materialiosios ir dvasinės kultūros paveldo reiškiniai. Vienas iš jų – 2006 m. Senosios Žagarės bažnyčios šventoriuje iškilęs liaudies menininko Rimanto Zinkevičiaus koplytstulpis su Barbaros Žagarietės atvaizdu ir užrašu „Padėka Dievui ir Barborai Žagarietei“. Kitas neverbalinis simbolis – šios bažnyčios vėliava su pirmųjų krikščionybės amžių šv. Barbaros atvaizdu, kurio antroje pusėje vaizduojama jauna moteris, slauganti mergaitę. Jaunos moters rūpinimasis sergančiaisiais – tai užuomina apie Barbaros Žagarietės karitatyvinę veiklą ir pagalbą ligoniams. Dar vienas Barbaros Žagarietės atminimą saugantis fenomenas – Senosios Žagarės bažnyčios Barbaros kriptoje vietinio Žagarės gyventojų Barborai Žagarietei dovanotas karstelis, padarytas pagal meistro vaikystės prisiminimus. Jame laikomos viet-

---

Rinktiniai raštai: Krikščionybė Lietuvoje, 4, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 639–642; Boruta 2001 – Jonas Boruta, „Markgrafienės Janinos Umiastovskos pastangos pradėti Barbaros Žagarietės kanonizacijos bylą 1937–1938 m.“, *LKMA metraštis*, 19, 491–518; Boruta 2000 – Jonas Boruta, Irena Katilienė, Algimantas Katilius, „Barboros Žagarietės stebuklų knygą suradus“, *LKMA metraštis*, 16, 443–525; Mažylis 1933 – Petras Mažylis, „Padavimai apie Žagarės šventą Barbora“, *Įdomus mūsų momentas*, 4 (149), 4; Mažylis 1933 – Petras Mažylis, „Šventa Barbora išgydydavo žmones“, *Įdomus mūsų momentas*, 7 (152), 2; Maziliauskas 1989 – Stasys Maziliauskas, „Lietuvos krikščioninimo balansas“, *Lietuvių kelias krikščionybėn. Istorinė apžvalga*, Čikaga: Amberland Publishing Company & Lituanistikos tyrimų ir studijų centras, 300–311; Vaidilutė 1985 – Nijolė Cicėnaitė Vaidilutė, *Barbora Žagarietė*, Kaunas; Vaitkienė 1998 – Romualda Vaitkienė, „Žagarės bažnyčių praeitis ir dabartis“, *Žagarė: Monografija. Lietuvos valsčiai*, Vilnius: Versmė, 149–179; Motuzas 2000 – Alfonsas Motuzas, „Dėl Barbaros Žagarietės šventumo“, *LKMA metraštis*, 2000, 79–95; Šimaitis 1998 – Stasys Šimaitis, „Senosios ir naujosios Žagarės istorijos simboliai. Šaltiniai ir jų tyrimai“, *Žagarė: Monografija. Lietuvos valsčiai*, Vilnius: Versmė, 180–226; Vasiliauskienė 2007 – Aldona Vasiliauskienė, „Liaudies pamaldumo, susijusio su Dievo tarnaitė Barbora Žagariete, tęstinumas“, *Lietuvos aidas*, 9 (10100), 1 ir 8; Vasiliauskienė 2007 – Aldona Vasiliauskienė, „Liaudies pamaldumo, susijusio su Dievo tarnaitė Barbora Žagariete, tęstinumas“, *Lietuvos aidas*, 10 (10101), 2; *Neužmiršta Žagarės stebuklų mergelė*, parengė Aldas Vinclovas, Stasė Eidukienė, Vida Paulauskienė. Kaunas: Arx Baltica, 2005; Ambrasas 2005 – Kazimieras Ambrasas, „Pradėtas Barbaros Žagarietės beatifikacijos bylos procesas“, *XXI amžius*, 75, 9; Šimaitis 2007 – Stasys Šimaitis, „Barboros Žagarietės-Umiastauskaitės atvaizdo paieška“, *Logos*, 52, 145–162; Dyglys 2007–2008 – Marius Dyglys, „DT Barbaros Umiastauskaitės-Žagarietės palaikų gerbimo draudimai, išniekinimai ir jų negendamumo tyrinėjimai“, *Žemėgala*, 2 (4)–1 (5), 70–81; Račiūnaitė 2008 – Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė, „Religiniai pasakojimai ir legendos apie Barbora Umiastauskaitę-Žagarietę“, *Tautosakos darbai*, 35, 117–133; Račiūnaitė 2008 – Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė, „Dievo tarnaitės Barbaros Žagarietės Umiastauskaitės šventumo fenomenas (I dalis)“, *SOTER*, 26 (54), 137–154.

nių moterų pasiūtos įkapės Barbaros Žagarietės palaikams taip pat liudija Žagarės apylinkių žmonių pamaldumą ir pagarbą Barborai Žagarietei.

Viena iš dvasinės kultūros raiškos formų – Joniškio meno mokyklos Žagarės filialo sakralinės muzikos ansamblio atliekamos Barborai Žagarietei skirtos giesmės, šventos Barbaros valandos ir jos vardo litanija. Nors dauguma šių giesmių tekstų yra skirti viduramžių Romos šventajai Barborai, tačiau jų vertimas iš lenkų kalbos gerokai nutolęs nuo originalo (Motuzas 2000, 91). 2007 m. ansamblio išleista kompaktinė plokštelė *Padėka dievui ir Barborai Žagarietei* – taip pat viena iš dvasinės kultūros raiškos formų. Esama ir daugiau šiuolaikinės krikščioniškosios kultūros paveldo reiškinių, rodančių Barbaros Žagarietės vardo reikšmę. Tai šiuolaikinių dailininkų tapyti Barbaros portretai – šiauliečio dailininko Bonaventūro Šalčio „Barboros Žagarietės paveikslas“ (2006 m.), priklausantis Šiaulių vyskupijai, Gruzdžių Švč. Trejybės bažnyčioje 2006 m. Alfonso Motuzo rastas nežinomo dailininko jaunos mergaitės Barbaros Žagarietės paveikslas (XX a. antroji pusė), Taujėnų Šv. Kryžiaus Išaukštinimo bažnyčioje esantis Barbaros Umiastauskaitės Žagarietės atvaizdas, kuriame Barbora vaizduojama stilizuotais tautiniais drabužiais (1979), lietuvių išeivijos tapytojos iš JAV Stasės Smalinskienės „Barboros Žagarietės portretas“ (XX a. antroji pusė) (Šimaitis 2007, 157–159), Antano Kmieliausko paveikslas „Marija ir Lietuva“ Šiluvos koplyčioje (1988), kuriame vaizduojama Marija su Lietuvos istorinėmis asmenybėmis. Tarp jų viena klūpinti figūra, vilkinti tautinius drabužius, vaizduoja Barborą Žagarietę.

Minėti šiuolaikinės dvasinės ir materialiosios kultūros reiškiniai patvirtina Barbaros Umiastauskaitės vardo ir jos kulto reikšmę ne tik Žiemgalos krašte, bet ir už jo ribų.

Naratyvai apie Barborą Žagarietę

Liaudies naratyvai apie Barborą Žagarietę – tai vienas iš šiuolaikinės dvasinės kultūros reiškinių, į kuriuos vertėtų pažvelgti kaip į tam tikrus istorinės ir dvasinės atminties tekstus.

Žmonių pasakojimai jungia įvairius nacionalinius, kalbinius, religinius, socialinius tekstus, kurie išskyla kaip tam tikri kodai, teikiantys semiotines prasmes. Vietos kraštovaizdis (Žvelgaičių piliakalnis, Raktuvės kalnas, Veidės kalnelis, Švėtės upelis), architektūros statiniai (Senosios Žagarės bažnyčia, Butlerių dvaras), šių dienų gatvių pavadinimai, susiję su Barbaros Žagarietės gyvenimo aplinka (Žvelgaičių, Kalno, Raktuvės, Švėtės gatvės), iki šiol atliekamos liaudies pamaldumo praktikos ir daugybė kitų praėjusių epochų reliktų yra tarsi kodas, nuolat generuojantis istorinės praeities tekstus.

Pasakojimų apie Barbaros Žagarietės vardą atsiradimą lemia realūs reiškiniai – XVII a. Žiemgalos krašto dvarininkaitės Barbaros Umiastauskaitės (1628–1648) asmenybė, pamaldus gyvenimas ir jos šventumą po mirties atskleidžiantys konkretūs įvykiai – per šimtmečius žmonių patiriamos dvasinės malonės, stebuklingi išgijimai.

Liaudies naratyvuose Barbora Žagarietė vadinama šventa Barbora, šventa Bar-

bula, Barbara, Barbate, Barboryte, Barbute, šventa mergele, Dievo tarnaitė, Žagarės šventaja. Viename iš naratyvų Žagarės gyventoja liudijo:

Aš ne tiek Dievu tikėjau, kaip Barbora. Man Dievas labai didingas ir aš per menka, kad į jį kreipčiausi. Barbora man buvo kaip sesė neregima, bet jaučiama. Aš jaučiau jos globą. Tikėjimas į Dievą pirmiausia ėjo per Barborą (BŽBBE 2006, 32 a. Inf. D., g. 1956 m. Žagarėje. Užr. autorė 2006 m. Žagarėje).

Kitas Žagarės gyventojas, romų bendruomenės vyriausiasis atstovas, teigė, kad romams *Barbora yra antra Marija. Barbora kaip ir šventa Marija* (BŽBBE 2006, 33 a. Inf. M. Matulevičius, g. 1945 m. Žagarėje. Užr. autorė 2006 m. Žagarėje).

Neretai į Barborą Žagarietę žmonės kreipiasi ištikus nelaimėi ar susirgę nepagydoma liga. Viename naratyve pasakojama apie besišaukiančią pagalbos motiną dingus sūnui: *Pasiklydus mūsų broliukui Antanui, motina meldėsi: 'Tu, Barbora, jauna mirei, gelbėk nors mano vaikus'. Kitą dieną broliuką atrado. Žmonės atvedė berniuką į Žagarės turgų ir pasakė, kad surastas vaikas* (BŽBBE 2007, 224. Inf. A. J., g. 1926. Užr. J. Stupelytė 2007 m. Žagarėje).

Žagarės krašto gyventojų pasakojimuose Barbora Žagarietė atsiskleidžia kaip globėja, gyvo tikėjimo liudytoja, gyvenimo mokytoja ir užtarėja, tarsi tarpininkė tarp Dievo ir paprasto žmogaus.

Didžiausią dalį naratyvų apie Barboros gyvenimą ir jos asmenybę sudaro Žagarės gyventojų pasakojimai. Viename iš jų prisimenama:

Aš gimiau, ir aš ją [Barborą] radau. Ji jau buvo čia [Senosios Žagarės bažnyčios] sklepe. Kai augau, tai visi čia jau kalbėjo. <...> Čia netoli nuo manęs Butlerio dvaras. Caro laikais Švėtė ir visa žemė buvo Butleriaus. Butleris pardavinėjo žemes. Prieš karą Butlerio dvaro savininkas buvo vengras. Jo pavardės aš nežinau. Jis pasitraukė prieš karą su vokiečiais, kad neišvežtų į Sibirą. Čia jis caro laikais pradėjo pardavinėti žemę. Žmonės pirko žemę po 10–15 arų. Po to perėmė valdžia. Čia į 4 gatves išskirstė tą žemę. Pašvėtės, Kalno, P. Cvirkos (S. Daukanto buvo Smetonos laikais), Lauko gatvė – tai čia buvo Butlerio dvaras. 300 metrų nuo manęs jis buvo. Žmonės dirbo Butlerio dvare. Vyrų žemę dirbo <...> Kas karves milžti ėjo į dvarą.

Kai augau, išgirdau nuo mamos. Barbora buvo iš dvaro dvaraitė. Ar iš šito dvaro, ar ana iš kito dvaro? Dvarininko dukra ji buvo. Jos žiaurus tėvas buvo; mušdavo ją gal dėl to tikėjimo didelio? Smetonos laikais suvažiuodavo iš kitur pas ją pagalbos... Kaip į Šiluvą važiuoja žmonės, taip ir čia. Smetonos laikais kalbėjo, kad pasveikdavo žmonės (BŽBBE 2007, 9 a. Inf. S. Maigis, g. 1924 m. Žagarėje. Užr. autorė 2007 m. Žagarėje).

Kitas šimtmetis žagariškis bylojo:

Tėvelis vesdavos į bažnyčią ir jis apie Barborą papasakojo. Tais laikais žmonės lankydavo bažnyčią. Ta Barbora jau seniai gyveno. Senojų Žagarės bažnyčioj buvo toks sklepas, tai ten buvo jos grabas. Eidavo daug žmonių aplink tą grabą. Daugiau kartų eidavom nei tris, kalbėdavom poterėlius. Su tete eidavau, kaip vaiks buvau. Tete mane nusivesdavo nedidelį. Lonkos buvo pilnos, bažnyčia pilna žmonių, tai mane paimdavo ant kelių. Buvo kaip šventa Barbora... Moterėlės kalbėdavo,

kad ji šventa, kad žmonės pasveikdavo. Šnekėdavo, kad ji dvarponio dukra buvus. Butlerio dvare gyveno (BŽBBE 2007, 5 a. Inf. A. Kurauskas, g. 1907 m. Stungių k., Šiaulių aps., Žagarės vls. Užr. autorė 2007 m. Žagarėje).

Daugelis naratyvų yra susiję su konkrečiomis Žagarės krašto vietovėmis. Šiuose pasakojimuose jaučiamas nuoširdus, asmeninis, religiniais išgyvenimais paremtas pateikėjų požiūris į Barbora Žagarietę, išgyvento religinio įvykio refleksija, jo vertinimas ir interpretacija. Kita vertus, juose atsispindi religinė liaudies pasaulėžiūra, pamaldumo Barborai ženklai, religinis ir kultūrinis Žiemgalos krašto tapatumas (R a č i ū n a i t ė - P a u ž o l i e n ė 2008 c, 131).

Barboros Žagarietės gyvenimo istorija

Mūsų dienas pasiekianti informacija apie Barboros Umiastauskaitės gyvenimą neretai yra susipynusi su liaudies pasakojimais ir legendomis. Kaip rodo istoriniai šaltiniai, Barbora buvo kilusi iš gausios bajorų Umiastauskų giminės, jos šeimos nariai XVI a. pabaigoje – XVII a. ėjo įvairias valstybines pareigas (I v i n s k i s 1954, 201; 1987, 641). Anksti netekusi motinos, mergaitė augo su pamote, todėl jau vaikystėje patyrė skriaudų ir išbandymų. Pasakojama, kad Barbora buvo labai graži ir geros širdies, užtardavo skriaudžiamus baudžiauninkus, šelpdavo pavargėlius, rūpindavosi ligoniais (V a i d i l u t ė 1985, 4).

Pasak iki šiol liaudyje paplitusių legendų, Umiastauskų dvare nebuvo ugdomos krikščioniškosios vertybės, todėl labdaringą veiklą Barborai reikėdavo slėpti nuo artimųjų, ypač nuo tėvo. Galbūt dėl to, kad jos neviliojo dvaro gyvenimas, Barbora dar ankstyvojoje jaunystėje apsisprendė pasirinkti vienuolės kelią. Ieškodama sielos vienybės su Dievu, ji įstojo į benediktinių vienuolyną Rygoje. Šis poelgis sukėlė Umiastauskų nepasitenkinimą, ir Barbora buvo priversta grįžti į dvarą. Pagal to meto didikų papročius Albrechtas Umiastauskas savaip siekė pakreipti dukters gyvenimą. Pasakojama, kad dvidešimtmetė Barbora žuvo norėdama išsaugoti savo skaistybę ir gindamasi nuo tėvo smurto (Š i m a i t i s 2007, 146). Jos kūnas buvo palaidotas Žagarės apylinkėse. Vėliau, augant žmonių pamaldumui Barborai, palaikai buvo perkelti į bažnyčią. Žagariečių tikėjimą Barboros šventumu dar labiau sustiprino jos negendantis kūnas (NŽSM 2005, 3). XVIII a. Barboros karstas buvo perkeltas į Senosios Žagarės bažnyčios kriptą ir čia išbuvo iki 1963 m. Carinės Rusijos, vėliau ir sovietinės valdžios pareigūnai ne kartą kėsinosi į liaudies brangintą Barboros relikvijas. 1963 m. balandžio 2 d. LTSR Ministrų Tarybos nutarimu uždarius Senosios Žagarės bažnyčią, netrukus palaikai buvo išvežti medicinos ekspertizei, po kurios iki šiol nėra žinomas tolesnis jų likimas.

Liaudies pamaldumo Barborai Žagarietei tradicija

Liaudies pamaldumą Barborai Žagarietei liudija keletas formų. Iki šiol išliko tradicija eiti aplink Barboros karstą keliais. Šią tradiciją ypač puoselėja Žagarėje gyvenantys romai, kurie per didžiąsias šventes eina keliais aplink Barboros karstą. Viena romų tautybės moteris teigė, kad ir šiandien romai eina 12 kartų keliais aplink Barboros karstą. Minėta pamaldumo forma buvo itin populiari Žagarėje tarpu-

kariu. Dauguma lietuvių pateikėjų prisipažino, kad vaikystėje lankė Barboros karstą ir eidavo aplink jį keliais, ypač prieš egzaminus gegužės mėnesį ir rugsėjo 1-ąją. Tiek mokiniai, tiek ir jų mokytojai meldavosi prie Barboros. Pasak pateikėjo, *vai-ku būriai eidavo prieš egzaminus keliais apie Barboros karstą. Gimnazistai kalbėjo, kad maldos į Barborą padėdavo* (BŽBBE 2006, 9 a. Inf. R. Ginaitis, g. 1933 m. Žagarėje. Užr. autorė 2006 m. Latvijoje, Duobelės r., Augskalnės apyl.). Buvusi Žagarės mokyklos mokytoja prisiminė, kad Barbora buvo mokinių globėja. Mokiniai eidavo keliais aplink karstelį niekieno neskatinti. Tiesiog buvo tokia tradicija eiti keliais daug kartų (BŽBBE 2006, 1 a., Inf. R. Vaitkienė-Daugmondytė, g. 1930 m. Užr. autorė 2006 m. Žagarėje).

Dar viena pateikėja iš Žagarės taip prisiminė savo vaikystę:

Mes prieš egzaminus eidavom melstis silpnesni mokiniai. Pareinam, – krugini keliai, kojines nuplėstos. Mama bardavos <...>, o mes eidavom į tą Švėtę nusiplauti kojinių, kad mama nematytu...

Uždarydavo bažnyčią, mus išvarydavo, mes apsiašaroję verkėm: „Tu, Barboryte brangioji, padėk mums egzaminus išlaikyti.“ Prie jos „Tėve mūsų“, „Sveika Marija“ poterius kalbėjom ir savais žodžiais: „Barboryte brangioji, Tu mums tik padėk.“ Mums tai labai patikdavo, savais žodžiais meldavomės, kaip išmanydavom: „Barboryte, tu gražioji.“ Mums ji būdavo labai graži. Suknutė ilga, balta, rankos sudėtos kaip nabašniko.

Kai jie išvarydavo mus iš bažnyčios, tai mes apsukui apie tą bažnyčią eidavom keliais. Aš savo klasę vesdavau prie Barboros. <...> Gražu būdavo. Mes vainikėlius nupindavom jai ir iš rūtų, iš lauko gėlių, žibučių atnešdavom. Įnešdavom padėti prie karstelio ir gėlyčių. Padėdavom vainikėlius aplink karstą. Mažučius vainikėlius nešdavom kiek kas pajėgdavo. Mes nupirkdavom kaspinus ant to karsto, papuošdavom jos karstelį, kad būtų gražiau <...> Dabar nieks taip nesimeldžia, kaip mes meldavomės (BŽBBE 2006, 23 a. Inf. A. Žiedienė-Milašiūtė, g. 1928 m. Žagarėje. Užr. autorė 2006 m. Žagarėje).

Liaudies meldimosi Barborai, kaip mokinių globėjai, tradicija nenutrūksta iki šiol. Per ekspediciją šešiolikmetė moksleivė iš Žagarės liudijo, kad Barbora jai ne kartą padėjusi egzaminų ar kontrolinių darbu metu. Pamaldumo Barborai tradiciją mergina perėmė iš savo močiutės.

Kaip matyti iš naratyvų, Barboros Žagarietės garbinimo kultas buvo ir yra perduodamas iš kartos į kartą socializacijos būdu: vaikai stebėdavo tėvų, senelių, mokytojų pamaldumą, kartu su jais dalyvaudavo religinėse apeigose ir šitaip iš vyresniosios kartos perimdavo liaudies pamaldumo formas.

Dar viena liaudies pamaldumo tradicija, kurią teko stebėti 2006 m. ekspedicijos metu, – ėjimas aplink Senosios Žagarės bažnyčią keliais. Tarpukariu pagarbinti Barboros žmonės atvažiuodavo vežimais, pasikinkę arklius, ne tik iš Žagarės apylinkių, bet ir iš toliau – iš Mažeikių, iš Kauno. Tarybiniais metais, panaikinus sieną su Latvija, minios maldininkų plūsdavo iš Latvijos. Atvykę į Žagarę, jie aukodavo šv. Mišias, su rožiniu rankose eidavo aplink bažnyčią keliais.

Kita liaudies pamaldumo forma – prie Barboros karsto aukoti kaspinus. Senujų Žagarės gyventojų teigimu, jei kas sirgdavo kokia liga ar žaizda ilgai neišgydavo,

tai nunešdavo prie Barbaros naują kaspiną, pakabindavo, o sau paimdavo nuo Barbaros karsto kitą paliktą. Tų kaspinų ten būdavo labai daug ir ant karsto, ir šalia ant sienos prikabinta. Kaip prisiminė Aleksandra Vingenskaitė, *Senosios Žagarės bažnyčioj visokių kaspinų gražiausių – mėlynų, raudonų, žalių, baltų ir visokių daiktelių [žmonės] padėdavo prie Barbaros. Nuo ko kas pagijo, kur skaudėjo, tai tokį daiktą ir atvežė <...> Tai tas dar buvo Smetonos laike, tikinčiam laike, o pasčiau tokių daiktų gal ir būdavo, bet jau neleisdavo gal* (BŽBBE 2006, 6 a. Inf. A. Vingenskaitė, g. 1914 m. Žagarėje. Užr. autorė 2006 m. Žagarėje).

Apie Barbaros kaspinų gydomąją galią liudija ir XIX a. šaltiniai. „Barboros Žagarietės užtarimu įvykusių stebuklų registracijos knygoje“ yra užrašytas 1871 m. birželio 5 d. Onos Labžentienės iš Kalvarijos miestelio (Telšių apskrities) stebuklingas pagijimas nuo vandenligės. Moteris, sirgusi vandenlige ir savęs nebevaldžiusi, buvo apjuosta Barbaros kaspinu. Knygoje nurodoma, kad netrukus vandenligė ėmė trauktis ir moteris pasveiko (B o r u t a 2000, 467). Šis įrašas rodo, kad kaspiniai, kaip Barbaros relikvijos, jau egzistavo XIX a., ir ši tradicija truko iki XX a.

Žmonių pagarba ir pamaldumas Dievo tarnaitai Barbarai Žagarietei neišblėso ir sovietmečiu. Kol Senosios Žagarės bažnyčia nebuvo uždaryta, egzistavo tradicija jaunavedžiams vestuvių dieną lankyti Barbaros palaikus. Žagarės gyventojai prie bažnyčios durų, vedančių į Barbaros kriptą, kaip pagarbos ženklą iš abiejų pusių uždegdavo žvakeles. Minėtos pamaldumo formos liudija Žagarės apylinkių gyventojų tikėjimą Dievo tarnaitės Barbaros Umiastauskaitės užtarimu. Žagarės gyventojų teigimu, jos globa tęsėsi iš kartos į kartą. Tai buvo jau šimtmečius patvirtintas dalykas. Šiandien atsiranda ir naujų tradicijų. Užsieniečiai piligrimai, atvykstantys prie Barbaros karsto pasimelsti, iš šventoriaus skina raudonus dobiliukus ir vežasi juos kaip relikviją iš šventos vietos.

Taigi liaudies pamaldumas Dievo tarnaitai ir pasakojimai apie ją, perduodami iš kartos į kartą, plito ne tik Žiemgalos krašte, bet ir už jos ribų; jie buvo pasakojami nepriklausomai nuo tautybės (lietuvių, latvių, romų, rusų), socialinio statuso, išsilavinimo.

Išvados

1. Apie Barbaros Žagarietės vardo ir jos kulto reikšmę Žiemgalos krašte liudija šiuolaikiniai materialiosios ir dvasinės kultūros paveldo reiškiniai (Barborai Žagarietei skirtos giesmės, litanija, paveikslai, liaudies menininkų darbai, liaudies naratyvai).

2. Remiantis naratyvų lyginamąja analize daroma išvada, kad Barbaros Žagarietės asmenybė ir jos vardas turėjo nemažą reikšmę Žiemgalos gyventojų (lietuvių, romų, rusų) religingumo raiškai, jų religinės ir kultūrinės tapatybės formavimuisi nuo XVIII a. iki šių dienų.

3. Kaip matyti iš naratyvų, Barbaros garbinimo kultas ir jos asmenybės pavyzdžiu skatinamos krikščioniškosios vertybės buvo perduodamos iš kartos į kartą socializacijos būdu.

Literatūra ir šaltiniai

- A m b r a s a s 2005 – Kazimieras Ambrasas, „Pradėtas Barboros Žagarietės beatifikacijos bylos procesas“, *XXI amžius*, 75, 9.
- B o r u t a 2001 – Jonas Boruta, „Markgrafienės Janinos Umiastovskos pastangos pradėti Barboros Žagarietės kanonizacijos bylą 1937–1938 m.“, *LKMA metraštis*, 19, 491–518.
- B o r u t a 2000 – Jonas Boruta, Irena Katilienė, Algimantas Katilius, „Barboros Žagarietės stebuklų knygą suradus“, *LKMA metraštis*, 16, 443–525.
- BŽBBE – Dievo tarnaitės Barboros Žagarietės beatifikacijos bylai skirtos ekspedicijos 2006–2008 m. Žiemgalos krašte. Medžiaga saugoma Šiaulių vyskupijos kurijos archyve, Barboros Žagarietės beatifikacijos bylai skirtame fonde.
- D y g l y s 2007–2008 – Marius Dyglys, „DT Barboros Umiastauskaitės-Žagarietės palaikų gerbimo draudimai, išniekinimai ir jų negendamumo tyrinėjimai“, *Žemlyga*, 2 (4)–1 (5), 70–81.
- I v i n s k i s 1954 – Zenonas Ivinskis, „Barbora“, *Lietuvių enciklopedija*, 11, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 201.
- I v i n s k i s 1987 – Zenonas Ivinskis, „Žagarės Barbora“, *Rinktiniai raštai: Krikščionybė Lietuvoje*, 4, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 639–642.
- M a z i l i a u s k a s 1989 – Stasys Maziliauskas, „Lietuvos krikščioninimo balansas“, *Lietuvių kelias krikščionybėn. Istorinė apžvalga*, Čikaga: Amberland Publishing Company & Lituaniistikos tyrimų ir studijų centras, 300–311.
- M a ž y l i s 1933 a – Petras Mažylis, „Padavimai apie Žagarės šventą Barbora“, *Įdomus mūsų momentas*, 4 (149), 4.
- M a ž y l i s 1933 b – Petras Mažylis, „Šventa Barbora išgydydavo žmones“, *Įdomus mūsų momentas*, 7 (152), 2.
- M o t u z a s 2000 – Alfonsas Motuzas, „Dėl Barboros Žagarietės šventumo“, *LKMA metraštis*, 2000, 79–95.
- Neužmiršta Žagarės stebuklų mergelė*, parengė Aldas Vinclovas, Stasė Eidukienė, Vida Paulauskienė. Kaunas: Arx Baltica, 2005.
- R a č i ū n a i t ė - P a u ž u o l i e n ė 2008 a – Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė, „Dievo tarnaitės Barboros Žagarietės Umiastauskaitės šventumo fenomenas (I dalis)“, *SOTER*, 26 (54), 137–154.
- R a č i ū n a i t ė - P a u ž u o l i e n ė 2008 b – Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė, „Dievo tarnaitės Barboros Žagarietės Umiastauskaitės šventumo fenomenas (II dalis)“, *SOTER*, 27 (55), 143–164.
- R a č i ū n a i t ė 2008 c – Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė, „Religiniai pasakojimai ir legendos apie Barbora Umiastauskaitę-Žagarietę“, *Tautosakos darbai*, 35, 117–133.
- R a b i k a u s k a s 1971 – Paulus Rabikauskas, *Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae: Fontes Historiae Lituaniae. 1*, Dioeceses Vilnensis et Samogitia, Romae: Academiae Lituaniae catholicae scientiarum, 366–368.
- Š i m a i t i s 2007 – Stasys Šimaitis, „Barboros Žagarietės-Umiastauskaitės atvaizdo paieška“, *Logos*, 52, 145–162.
- Š i m a i t i s 1998 – Stasys Šimaitis, „Senosios ir naujosios Žagarės istorijos simboliai. Šaltiniai ir jų tyrimai“, *Žagarė: Monografija. Lietuvos valsčiai*, Vilnius: Versmė, 180–226.
- T o t o r a i t i s 1938 – Jonas Totoraitis, „Vatikano archyve“, *Tiesos kelias. Religijos, doros mokslo ir visuomenės gyvenimo mėnesinis žurnalas*, 7–8, 498–502.

- V a i d i l u t ė 1985 – Vaidilutė (Nijolė Cicėnaitė), *Barbora Žagarietė*, Kaunas.
- V a i t k i e n ė 1998 – Romualda Vaitkienė, „Žagarės bažnyčių praeitis ir dabartis“, *Žagarė: Monografija. Lietuvos valsčiai*, Vilnius: Versmė, 149–179.
- V a i ž g a n t a s 1900 – Juozas Tumas Vaižgantas, „Dar apie Barborą Žagariškę“, *Tėvynės sargas*, 8, 13–14.
- V a s i l i a u s k i e n ė 2007 a – Aldona Vasiliauskienė, „Liaudies pamaldumo, susijusio su Dievo tarnaitė Barbora Žagariete, tęstinumas“, *Lietuvos aidas*, 9 (10100), 1 ir 8.
- V a s i l i a u s k i e n ė 2007 b – Aldona Vasiliauskienė, „Liaudies pamaldumo, susijusio su Dievo tarnaitė Barbora Žagariete, tęstinumas“, *Lietuvos aidas*, 10 (10101), 2.
- V e b l a i t i s 1937 – Petras Veblaitis, „Kova su caro valdžia dėl Barbaros Umiastauskaitės rūšio Žagarėje“, *Lietuvos aidas*, 109, 2.
- Б е л о з о р ч и к ь 1898 – Александр Белозорчикъ, «Местечко Жагоры», *Памятная книжка Ковенской губернии*, Ковно, 32–48.

Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė

Barboros Žagarietės vardo reikšmė Žiemgalos krašte

S a n t r a u k a

Pagrindiniai žodžiai: *Barbora Umiastauskaitė Žagarietė, vardas, Žiemgalos kraštas.*

Straipsnyje nagrinėjama XVII a. dvarininkaitės Barboros Umiastauskaitės Žagarietės istorinė asmenybė ir jos vardo reikšmė Žiemgalos krašte. Remiamasi ankstesniais šaltiniais bei 2006–2008 m. lauko tyrimų medžiaga, autorės kartu su mokslininkų grupe surinkta Žiemgalos krašte.

Barboros Umiastauskaitės vardo ir jos kulto reikšmę Žiemgalos krašte liudija šiuolaikiniai materialiosios bei dvasinės kultūros reiškiniai: Barborai Žagarietei skirtos giesmės, litanija, paveikslai, liaudies menininkų drožiniai, liaudies naratyvai.

Remiantis naratyvų lyginamąja analize daroma išvada, kad Barboros Žagarietės asmenybė ir jos vardas turėjo nemažą reikšmę Žiemgalos gyventojų (lietuvų, romų, rusų) religingumo raiškai, jų religinės ir kultūrinės tapatybės formavimuisi nuo XVIII a. iki šių dienų.

Kaip matyti iš empirinės medžiagos, Barboros Žagarietės garbinimo kultas ir jos asmenybės pavyzdžiu skatinamos krikščioniškosios vertybės buvo perduodamos iš kartos į kartą socializacijos būdu.

Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė

The Significance of the Name of Barbora Umiastauskaitė from Žagarė in Semigalia

S u m m a r y

Keywords: *Barbora Umiastauskaitė from Žagarė, name, Semigalia.*

The article analyzes the significance of the name and personality of Barbora Umiastauskaitė from Žagarė. This personality represents the landed gentry's culture of Northern Lithuania in the 17th century. The work is based on the previous sources and field investigation materials gathered by a group of researches in 2006–2008 in Semigalia.

Some materials and spiritual culture testify the significance of the name of Barbora Umiastauskaitė from Žagarė: 1) the chants and litany of Barbora from Žagarė, 2) the carvings of folk artists and the paintings of Barbora, 3) the popular stories and the cult of Barbora Umiastauskaitė from Žagarė in Semigalia.

In summary, the comparative analysis of narratives reveals that the personality of Barbora Umiastauskaitė has been very significant for the expression of popular devotion as well as for the formation of the religious and cultural identity of the population of Semigalia region (Lithuanians, the Romany, Russians) since the 18th century until now.

The empirical material shows that the cult of Barbora's worship as well as her personality encouraged Christian values to be passed over from generation to generation by means of socialization: children used to watch closely the devotional practices of their parents and grandparents, took part in popular religious ceremonies together with them and thus adopted the forms of popular devotion from the older generation.

R a s a R A Č I Ū N A I T Ė - P A U Ž U O L I E N Ė
*Etnologijos ir folkloristikos katedra
Vytauto Didžiojo universitetas
K. Donelaičio g. 52
LT-44244 Kaunas
[r.raciunaite@hmf.vdu.lt]*